

Шабала А.В.

наук. кер. – ст. викл. Штепа О.О.)

*студентка V курсу психолого-педагогічного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету ім. В.Г.Короленка*

ДЕРЖАВНО-ПРАВОВІ КОНФЛІКТИ В ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА

Розвиток української державності на сучасному етапі відзначається цілою хвилею серйозних державно-правових конфліктів. Кожного дня український політикум продукує декілька гострих протистоянь на вищому владному рівні. Вони негайно стають об'єктом уваги засобів масової інформації. Ця інформаційна круговерть здатна викликати у звичайного громадянина відчуття відсутності перспективи налагодження ефективної співпраці між гілками влади в майбутньому. При цьому тенденційним є те, що однією з головних причин існуючого протистояння у владному середовищі все частіше називається недосконалість Основного Закону. З часом Конституція перетворилась фактично на головне джерело всіх державних бід. З екранів телебачення та шпальт газет ми чуємо заклики журналістів та експертів негайно реформувати галузь конституційного права, яка, на їх глибоке переконання, не виконує свою функцію зі створення умов для безконфліктного існування вищих владних інституцій. Цю тенденцію підхоплюють науковці – представники різних суспільних наук. Останнім часом дана проблематика стала актуальною і для науки конституційного права.

Насамперед слід зазначити, що конфліктність у цій сфері науковці намагаються аналізувати через різні за назвою, попри те максимально близькі за змістом категорії. У першу чергу використовується термін «юридичний конфлікт». Таким чином, пропонується розглядати конфлікти в державно-правовій сфері в одній системі з трудовими, міжнаціональними, сімейними, міждержавними та конфліктами, пов'язаними з правами людини. Причому це має бути «будь-який конфлікт, у якому спір так чи інакше пов'язаний із правовими відносинами сторін (їх юридично значимими діями чи станами) і, відповідно, суб'єкти, або мотивація їх поведінки, або об'єкт конфлікту має правові ознаки, а сам конфлікт спричиняє юридичні наслідки» [5, с. 146].

Інші дослідники виходять із того, що конфліктні протистояння у владній сфері мають визначатися через категорію «державно-правовий конфлікт», який у свою чергу є різновидом політичного конфлікту. Так, А.В. Глухова, пояснюючи необхідність виділення серед політичних конфліктів державно-правових конфліктів, зазначає, що «в межах поля політики три сфери завжди є політичними за своєю природою і, відповідно, завж-

ди мають політичний характер». «Це, – продовжує науковець, – політичний режим, завоювання влади і її здійснення». Самі ж державно-правові конфлікти являють собою «інституціоналізовані, переважно раціональні, публічні політичні конфлікти, саме виникнення яких головним чином запрограмовано в політичній сфері» [2, с. 72].

На сьогодні склалися два напрямки вивчення конфліктності в державно-правовій сфері. Прихильники першого вважають, що державно-правові (конституційні) конфлікти мають розглядатись як юридичні конфлікти, а отже, і досліджуватись у межах такої галузі конфліктології, як юридична конфліктологія. Інші дослідники пропонують аналізувати подібні конфліктні протистояння в межах політичної конфліктології, зважаючи на те, що державно-правові конфлікти є особливим типом саме політичних конфліктів. Принциповість установа галузевої належності питань наукового дослідження державно-правових конфліктів полягає в тому, щоб установити природу державно-правових конфліктів та їх ключові властивості.

Для повного з'ясування категорії «державно-правовий конфлікт» слід звернутись до питання про співвідношення цього терміна із супутніми, такими як конституційний спір та конституційна криза. У літературі пропонується розглядати першу з альтернативних категорій як «найбільш формалізовану форму конституційного конфлікту». У цьому випадку конституційні конфлікти переносяться у площину вирішення в особливому порядку, передбаченому Конституцією, – за допомогою конституційних процедур [3, с. 104–105].

О.В. Брежнев указує на те, що характеру конституційно-правового спору конституційно-правовий конфлікт набуває тоді, коли його сторони «намагаються врегулювати існуючі протиріччя за допомогою юрисдикційних процедур» [1, с. 3]. У результаті аналізу дослідник приходиться до висновку, що «конституційно-правовий спір як суперечка, яка виникає між суб'єктами конституційних правовідносин у сфері реалізації норм конституційного права, підлягає розв'язанню в особливому порядку, установленому законом, у тому числі шляхом використання державними органами повноважень юрисдикційного характеру» [4, с. 101].

Т.М. Пряхіна вважає, що конституційний спір виникає тоді, коли виявлені та сформульовані протиріччя відносно його предмета, а взаємні вимоги сторін мають правове обґрунтування. Сам же конституційний спір визначається як публічно-правовий спір з приводу нормативного змісту принципу конституційності, що встановлює конкретні права та обов'язки суб'єктів конституційних правовідносин.

Звичайно, найбільш поширеним різновидом конституційних спорів є спори про компетенцію між суб'єктами публічної влади. Розгляд таких спорів є природною компетенцією органів конституційної юрисдикції, тобто конституційних судів чи вищих судових інстанцій, які виконують їх функції.

У цьому контексті в нас виникає запитання стосовно можливості прирівнювання цих двох категорій – державно-правового конфлікту та «конституційного спору». Категорія «спір» застосовується до ситуацій, коли суперечка між двома суб'єктами конституційного права підлягає розгляду в порядку юрисдикційних процедур. Іншими словами, питання, що викликало протистояння, передається на розгляд спеціалізованих судових органів, які наділені відповідними державно-владними повноваженнями і рішення яких будуть мати обов'язкову силу для всіх конфліктуючих суб'єктів. При цьому суд виступає як арбітр у механізмі розв'язання подібних конфліктів. Такий суб'єкт конфліктного процесу, на відміну від звичайного медіатора, відіграє визначальну роль у розв'язанні конфронтації, оскільки вже саме звернення до нього сторін конфлікту означатиме, що в протистоянні буде поставлена крапка, зважаючи на остаточність і обов'язковість рішення арбітра [6, с. 391].

У контексті співвідношення понять «спір» та «конфлікт» зазначимо, що не в кожному випадку спір є формою конфлікту. Адже нормальною практикою функціонування державного механізму в будь-якій країні є періодичне виникнення ситуацій, коли та чи інша владна інституція вважає неконституційним (незаконним) рішення, прийняте іншим суб'єктом. З метою встановлення істини в цьому питанні вона звертається до суду. При цьому співпраця між нею та суб'єктом, який ухвалив оспорюване рішення, не припиняється. Тому ми вважаємо, що спір та конфлікт в конституційно-правовій площині є різнопорядковими явищами.

Література:

1. Брежнев О. Конституционно-правовые споры как явление современной действительности (генезис, содержание, порядок разрешения) / О. Брежнев // Сравнительное конституционное обозрение. – 2005. – № 4 (53). – С. 3-6.
2. Глухова А. В. Политические конфликты: основания, типология, динамика (теоретико-методологический анализ). / А.В. Глухова. – М.: Эдиториал УРСС, 2000. – 172 с.
3. Єзеров А. Конституційний конфлікт як феномен та процес в Україні. / А. Єзеров. – К.: «Основа», 1998. – 245 с..
4. Клімова Г. Юридичний конфлікт: причини і сутність / Г. Клімова // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2002. – № 1 (28). – С. 101-107.
5. Основы конфликтологии / Под ред. В. Н. Кудрявцева. – М.: Юристь, 1997. – 354 с.
6. Политология: Курс лекций / Под ред. М. Н. Марченко. – М.: Зерцало, 1999. – 418 с.